

ПРОФЕСИОНАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ НА РЕНТГЕНОВИТЕ ЛАБОРАНТИ И РОЛЯТА ИМ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПРОФЕСИЯТА

Мариана Купенова - Медицински колеж, Медицински университет

“Проф. д-р П. Стоянов”, Варна

PROFESSIONAL ORGANIZATIONS OF X-RAY TECHNICIANS AND THEIR ROLE FOR THE DEVELOPMENT OF THE PROFESSION

Mariana Kупenova - Medical College, Medical University “Prof. Dr. P. Stoyanov”, Varna

Резюме:

Въведение: *Професионалните организации имат значителен принос за развитието на отделните професии, в т.ч. и на тези в здравеопазването като дават насоката за развитие на съответната професия от образованието до препоръки за практикуване на професиите в полза на обществото. Не по-маловажна е и ролята им по отношение на планирането, организирането и провеждането на непрекъснатото професионално обучение на работещите, предвид бързия технологичен напредък.*

Цел: *Да се проучи възникването и развитието на професионалните организации в здравеопазването и по-конкретно на рентгеновите лаборанти, и ролята им за развитие на професиите.*

Методи: *Използван е документален метод*

Резултати: *Проследени са в исторически план процесите довели до необходимостта от възникване на професионалните организации в здравеопазването и приноса им за развитието на професиите, в защита интересите на съсловието.*

Заключение: *В световен мащаб ролята на професионалните организации в здравеопазването и в частност на рентгеновите лаборанти непрекъснато нараства по отношение регламентирането на професията като разработват насоки за обучение и определят необходимата компетентност за практикуването ѝ. Предвид бързото развитие на технологиите все по-голямо внимание се отделя на непрекъснатото професионално развитие на кадрите като важен фактор за адекватно здравеопазване.*

Ключови думи: *здравеопазване, професионални организации, съсловие, рентгенови лаборанти, асоциации*

Abstract:

Introduction: *Professional organizations have a significant contribution to the development of individual professions, including those in the area of healthcare by guiding the development of the profession from education to recommendations for practice for the benefit of society. No less important is their role in the planning, organization and implementation of continuous vocational training of health professionals, given the present rapid technological progress.*

Objective: *To study the emergence and development of healthcare professional organizations and in particular X-ray technicians organization in Bulgaria, and their role in the development of the profession – X-ray technician.*

Methods: *Documentary analysis was used.*

Results: *The processes that led to the emergence of professional organizations in the field of healthcare and their contribution to the development of the professions are reviewed in historical perspective.*

Globally, the role of healthcare professional organizations and in particular those of X-ray technicians is constantly growing in terms of regulations for the profession, development of training guidelines and determining the necessary professional competences. Given the rapid development of technology, increasing attention is paid to the continuous professional development of personnel as an important factor for provision of adequate healthcare services.

Key words: *healthcare, professional organizations, X-ray technicians, associations*

Значителен принос за развитието на професиите в здравеопазването имат професионалните организации, разработващи от насоки за развитие образованието в съответната професия до препоръки за практикуването ѝ, както и за непрекъснатото професионално развитие на кадрите, практикуващи професията. Професионалната организация на професионалистите по здравни грижи у нас има дълга история и множество трансформации, докато се утвърди като организация отстояваща интересите на съсловието. Непосредствено след демократичните промени в обществото ни през 1989 г. професионалистите по здравни грижи – медицински сестри, акушерки, медицински лаборанти, рехабилитатори и рентгенови лаборанти осъзнават ролята си като движеща сила в българското здравеопазване

и незаменима част от всеки медицински екип. Така възниква идеята за обединението им по предложение на главни медицински сестри на водещи здравни заведения от страната, което става възможно след провеждането на обща конференция на 20.05.1991 г., на която се вземат важни решения за ролята и мястото на съсловието в развитието на здравеопазването система у нас. Именно там след бурни дебати се взема решение за учредяване на Български съюз на полувисшите медицински специалисти (БСПМС), който трябва да представлява съсловните интереси на всички нива и да отстоява правата и професионалното развитие на съсловните членове. Управителният съвет на новоформирания БСПМС си поставя за цел да популяризира проблемите на съсловието и да се търси адекватно

решение на проблемите, чрез осъществяване на множество контакти с Министерство на здравеопазването, синдикатите, неправителствени организации и всички институции имащи отношение към проблемите на съсловието. Осъществяват се контакти с Международния съвет на медицинските сестри и с други сестрински професионални организации от САЩ, Великобритания, Полша, Русия, Белгия и Франция.

През този период образованието на професионалистите по здравни грижи също преминава през различни етапи на развитие, като след множество срещи и семинари с водещи експерти от ЕС се очертава необходимост от създаване на висше образование за полувишшите медицински специалисти, което да подготви сериозна кадрова база с богата подготовка (теоретична и практическа) по управление на здравните грижи. Така възниква необходимост от разкриване на специалност “Здравни грижи” към катедрите по социална медицина, първоначално към МУ София, а по-късно и към медицинските университети в Пловдив и Плевен. След дипломирането на първите випуски бакалаври по управление на здравните грижи, възниква необходимостта от обединяване в съсловна организация, състояща се предимно от главни и старши медицински сестри и акушерки, които чрез управленския си опит имат значително по-големи възможности за въздействие при решаване проблемите на съсловието. Новата съсловна организация се учредява на 04.04.1997 г. като “Българска асоциация на ръководителите и преподавателите по здравни грижи” (БАРПЗГ), с председател проф. Ст. Маркова, първи професор по управление на здравните грижи. Двете съсловни организации работят активно за представяне проблемите на членовете си пред обществото. За по-добро взаимодействие при отстояване интересите на съсловието се сключва договор между БАРПЗГ и регистрираните съюзи на другите медицински специалисти – на стоматологичните медицински сестри, на рехабилитатори, на фелдшери, на зъботехници, на рентгенови лаборанти и на санитарните инспектори за съвместни действия. Въпреки активната дейност на тези организации съсловието е било разделено и информацията за активната дейност на национално ниво към редовите членове по места е била незадоволителна. Появява се недоволство от работата на вече учредените съюзи. Организира се нова конференция в София, на която се взема решение за учредяване на Национално сдружение на специалистите по здравни грижи (НССЗГ) с председател Борислава Борисова — главна медицинска сестра на Националния център по сърдечно-съдови заболявания (НЦССЗ). Разговорите провеждани с експерти от МЗ не дават очаквания резултат и след около три години на непозволителен период, съществуващите съсловни организации стигат до убеждението, че само една единна организация, със структури във всяко здравно заведение и с мощни регионални колегии на базата на бившите окръжни градове, ще може да отстоява статута и правата на съсловието на национално, регионално и местно ниво. На 11.05.2003 г. в Плевен се провежда Учредително събрание в рамките на Втория конгрес по здравни грижи, като трите организации - БСПМС, БАРПЗГ и НССЗГ се обединяват в Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ), с председател проф. Ст. Маркова. Новоучредената асоциация активно изгражда местни структури с цел равномерно структуриране на организацията в цялата страна (по подобие на БЛС) за по-бързо решаване проблемите на съсловието по места. Днес съсловието на професионалистите по здравни грижи е най-многобройното съсловие в здравеопазването

система в България, осъществявайки различни видове грижи - промотивни, превантивни, диагностични, клинични, рехабилитационни, управление на грижите и обучение. Професионалистите по здравни грижи работят във всички структури, имащи отношение към здравеопазването - учебни, болнични, извънболнични, управленски, професионални, хосписни и др. Мисията им е да задоволяват нуждите от здравни грижи за човека — болен или здрав, когато той не е в състояние поради болест, възраст или недъг, не знае как или не трябва да ги осъществява сам.

БАПЗГ е член на Международния сестрински съвет (МСС), Европейския форум на националните сестрински и акушерски асоциации (ЕФНСАА), СЗО и Европейската федерация на сестрите (ЕФС). БАПЗГ е организация обединяваща следните професионалисти: медицински сестри, акушерки, медицински фелдшер (лекарски асистент), медицински лаборант, рехабилитатор и рентгенов лаборант. Поради спецификата в дейността на отделните професии членуващи в БАПЗГ възникна необходимост от учредяване на асоциации и сдружения по някои професии.

През юли 2014г. рентгеновите лаборанти учредяват Българска асоциацията на лаборантите в образната диагностика и терапия (БАЛОДТ), която е активен член в структурата на БАПЗГ. Тя обединява рентгеновите лаборанти, независимо от образователното им ниво, работещи в здравната система, медицинската наука и образование, здравните услуги и социалната сфера, от частния и публичния сектор в Република България. Членовете на асоциацията трябва да отговарят на едно от следните условия:

- Да са завършили ВУЗ с образователна степен “бакалавър”, еквивалентна или по-висока ОКС, със специалност “Рентгенов лаборант” или сродна, позволяваща работа с йонизиращи лъчения;
- Да са медицински сестри, завършили съответното образование, позволяващо работа с йонизиращи лъчения и работещи в областта на образната диагностика;
- Да са студенти, обучаващи се в медицински университети по посочените специалности.
- Основните цели, които си поставя асоциацията са:
- Да обединява рентгеновите лаборанти и специалистите, работещи в областта на образната диагностика и всички сфери на използване на йонизиращи лъчения в медицината и да съдейства за тяхното професионално развитие, специализиране и усъвършенстване;
- Да съдейства за запознаването, разпространяването, внедряването и развитието на съвременните постижения в областта на рентгенологията и образната диагностика, нуклеарната медицина, лъчелечението, радиобиологията, радиационната защита и сродните специалности;
- Да съдейства за развитието на научните изследвания в областта на гореизброените специалности в България.
- Основната дейност на БАЛОДТ е свързана с осъществяване на целите ѝ:
- Изготвя становища относно проблемите на рентгенологията и образната диагностика, нуклеарната медицина, лъчелечението, радиобиологията, радиационната защита и сродни специалности, които да предлага на МЗ, медицински

университети, на държавни и научни институции в страната;

- Провежда информационна и друга дейност за популяризиране на целите на БАЛОДТ;
- Осъществява международните контакти и международното сътрудничество със сродни организации;
- Представява интересите на членовете си, където е необходимо;
- Организира самостоятелно или в сътрудничество с други организации конгреси, конференции, симпозиуми и други подобни мероприятия, третиращи проблеми на науката и практиката в обрзната диагностика и терапия;
- Организира обучителна и образователна дейност.

За професията „Рентгенов лаборант” с най-голямо значение е Международното дружество на рентгенолозите и рентгеновите лаборанти (ISRRT), чиято основна цел е подобряване на рентгенологичната практика в световен мащаб. Организацията е форум за обмен на информация и за обсъждане развитието и промените в рентгенологичната професия, за популяризиране на подобрени стандарти на образование и изследвания в техническите аспекти на радиационната медицина и радиационната защита, провеждане на дискусии за ролята на рентгеновите лаборанти в съвременното здравеопазване и възможностите за разширяване на задълженията им. Организацията е асоцииран член на Световната здравна организация (СЗО).

Основните организации членове на ISRRT са: Американското общество на рентгеновите лаборанти (ASRT), Асоциацията на медицинските радиационни технологии в Канада (CAMRT) и Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS), чийто член е и БАЛОДТ. (Фигура №1).

Фигура № 1. Структура на Международното дружество на рентгенолозите и рентгеновите лаборанти (ISRRT)

Независимо от общите принципи, които следват професионалните организации, всяка от тях има своите специфични особености и регламентира професията в страните, членуващи в нея. Прегледът в световен мащаб показва, че има съществена разлика между отделните държави, тъй като в някои от тях професията на рентгеновите лаборанти, не е регулирана. Липсата на регулативни органи определящи обхвата на практиката води до намаляване на стандартите и качеството в професията и трудности при признаване квалификацията на рентгеновия лаборант, въз основа на която се

определя неговата роля, отговорност и граници.

Американското общество на рентгеновите лаборанти (ASRT), дефинира ролята на рентгеновия лаборант като медицински персонал, който извършва диагностични образни изследвания и провежда лъчетерапия (8). Асоциацията на медицинските радиационни технологии в Канада (CAMRT), която е национално представена професионална асоциация и сертифициращ орган за практикуващите рентгенови лаборанти ги определя като грижовни и състрадателни здравни специалисти, преодоляващи пропастта между човечеството и сложните технологии, с които работят (11). Според Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS), рентгеновите лаборанти са експерти по медицинска образна диагностика и радиотерапия, професионално отговорни:

- за физическото и психосоциалното състояние на пациентите преди, по време на и след прегледи или терапия;
- вземат активна роля в определяне целесъобразността и оптимизирането на медицинските образни и радиотерапевтични процедури;
- са ключови лица за осигуряване на радиационната безопасност на пациенти и трети лица в съответствие с принципа ALARA (минимизиране на вредното въздействие на йонизиращата радиация) и съответното законодателство, а именно „толкова ниско, колкото е разумно постижимо”;

На европейско равнище през 2003 година се създава Мрежа за висше рентгенологично образование в Европа (HENRE), чийто правоприменник по настоящем е Образователното крило на Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS) (Фигура 2).

Фигура №2. Структура на Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS)

Интересен факт е, че за разлика от САЩ и Канада, в Европа съществува голямо разнообразие в наименованията, които се използват за обозначаване на една и съща професионална група, а именно групата на рентгеновите лаборанти. Във връзка с това, Общото събрание на Европейска федерация на рентгенологичните дружества (EFRS) препоръчва на европейските официални органи във всички свои документи и кореспонденция на европейско равнище да използват единно професионално наименование за здравните специалисти, практикуващи в тази област на медицината, обозначавайки ги като „радиографи“ (10). За разлика от повечето европейски страни, у нас все още се използва наименованието „рентгенов лаборант“, което към момента не е адекватно, тъй като при съвременното развитие на радиологичната наука, тя обхваща вече не само прилагането на рентгенови лъчи, а и лъчи от други източници - ултразвук и магнитно-резонансни лъчи. За да отговаря на съвременните реалности е необходима актуализацията му.

Промените в здравните грижи, демографските и социални фактори, като застаряването на населението и недостигът на работна ръка в здравеопазването поставят пред професионалните организации дискуссионния въпрос за разширяване ролята на рентгеновите лаборанти и по-пълното използване на потенциала им като практикуващи (9).

Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS) се стреми да намери консенсус между образованието и обхвата на практиката на рентгеновите лаборанти. Съблюдавайки основните принципи в ЕКР, образователното крило на Европейската федерация на рентгенологичните дружества (EFRS) публикува през 2014 г. за рентгенови лаборанти, т.нар. Европейски учебен план, подлежащ на ежегодно ревизиране, чиято цел е да действа като референция за развиване на учебните програми за ниво 6 (бакалавър) или да послужи на рентгенови лаборанти, които имат квалификация на ниво 5 да получат квалификация за ниво 6 чрез признаване на предходното им неформално обучение (10). С ревизията от 2018 г. се предлага обучението да се извършва на няколко нива. Планът очертава петгодишен (3+2) период на обучение, състоящ се от обучение на ниво I (бакалавър) през първите три години, последвано от по-гъвкаво обучение на ниво II (магистър) през следващите две години. Завършилите обучението могат да продължат обучението си в третия цикъл на висше образование (докторска степен) в медицинска образна диагностика, радиотерапия или в свързана област с последваща подспециализация по: радиотерапия, магнитен резонанс, конвенционална рентгенография, ултразвук, компютърна томография, интервенционална радиография, ангиография и нуклеарна медицина.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. Ролята на професионалните организации в здравеопазването и в частност на рентгеновите лаборанти в Европа и у нас непрекъснато нараства, както по отношение регламентирането и развитието на професията чрез разработването от тях насоки за образование (формално и неформално), така и за практикуване на професията.

2. Напредъкът в технологичното развитие изисква от професионалните организации в здравеопазването да участват активно при определяне границите на компетентност на здравните специалисти, в т.ч. и на рентгеновите лаборанти в съвременното и бъдещото здравеопазване.

3. Професионалните организации следва да инициират, планират, организират и провеждат продължаващото обучение за непрекъснато професионално развитие на здравните професионалисти.

Литература:

1. Европейска квалификационна рамка. Люксембург, 2009, 2014. Служба за официални публикации на европейските общности, http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/eqf/broch_bg.pdf (03.03.2017)
2. Европейска комисия. Насоки за образование и обучение по радиационна защита на медицинските лица. Професионалисти в Европейския съюз. Радиационна защита №175. 2014, Люксембург.
3. Закон за съсловната организация на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти обн., ДВ, бр. 46 от 03.06.2005 г., изм., бр. 85 от 25.10.2005 г., в сила от 25.10.2005 г. и последвалите изменения публикувани в ДВ.
4. Костов К. и др. Качественото обучение в медицинския колеж - гаранция за ефективни здравни грижи. Бълг.мед.: 2001, 9(4), 28-31.
5. Милков Л. За характера и структурата на понятието „професия“. Иновации в образованието. Шумен: 2011, 314.
6. Милчева Хр. Потребност от непрекъснато обучение на медицинските специалисти. Сестринско дело; София: 2003, 3.
7. Попова Ст., Л. Георгиева. Професиите в здравеопазването. Стено; Варна: 2011
8. 110-114.
9. Career Center Careers in Radiologic Technology. ASRT, www.asrt.org/main/career-center/careers-in-radiologic-technology. (06.08.2019)
10. EFRS Survey 3. Radiographer Societies in Europe. June 2015.
11. EFRS. European Qualifications Framework (EQF) Benchmarking Document: Radiographers. Feb. 2014, 2018.
12. Journal of Medical Imaging and Radiation Sciences. Published by Elsevier for the Canadian Association of Medical Radiation Technologists (CAMRT).
13. “Medizinische Radiologie technologie (B.Sc.)” Studium TAW,
14. www.studium-taw.de/fachbereiche/fb-gesundheit-und-soziales/medizinische-radiologietechnologie-b-sc. (09.08.2019).

Адрес за кореспонденция:

Mariana Kuperova, PhD,

Medical University of Varna, Bulgaria

e-mail: kuperova@gmail.com